

Синевич І. С.

викладач педагогіки

Гуманітарно-педагогічного коледжу
Мукачівського державного університету

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЧЕРЕЗ ВПРОВАДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ

Анотація: У статті розглядається проблема професійної підготовки майбутніх педагогів у зв'язку з реформами, які відбуваються в освітньому просторі, необхідністю модернізації концепції початкової освіти, посиленням вимог до особистості педагога та його професійних якостей. Розкрито необхідність використання інноваційних педагогічних технологій навчання для формування професійної компетентності майбутніх вчителів початкових класів.

Аннотация: В статье рассматривается проблема профессиональной подготовки будущих педагогов в связи с реформами, которые происходят в образовательном пространстве, необходимостью модернизации концепции начального образования, усилением требований к личности педагога и его профессиональных качеств. Раскрыта необходимость использования инновационных педагогических технологий обучения для формирования профессиональной компетентности будущих учителей начальных классов.

Summary: The article considers a problem of future teacher's professional training due to the reforms which take place in educational space, necessity of the modernization of the concept of primary education, increased requirements to the teacher's personality and his professional quality. Solved a need for using innovative pedagogical technologies for organization of professional competence of future primary school teachers.

Постановка проблеми. Гуманізація системи освіти, перехід від авторитарно-директивної педагогіки до особистісно-орієнтованого навчання та виховання висуває підвищені вимоги до реформування професійно-педагогічної підготовки майбутніх вчителів, її подальшого оновлення та удосконалення.

Актуальність проблеми полягає в тому, що інноваційні процеси, що відбуваються в освіті, як невід'ємній частині суспільства, вимагають відповідних змін у професійній діяльності вчителя.

Перед вищими навчальними закладами України постало завдання перебудови системи педагогічної професійної підготовки таким чином, щоб уже в процесі навчання у студентів формувалися професійно-педагогічні знання, навички й уміння, спрямовані на таку організацію педагогічної взаємодії, яка б відповідала

принципам гуманності, демократизації, коли і вчитель, і учні є активними учасниками педагогічного процесу.

Сучасний етап пошуку напрямів удосконалення навчально-виховного процесу пов'язують з інноваціями. Пояснень сутності педагогічних інновацій чимало, і єдиної думки на цю проблему немає. Слід зауважити, інновації – це не тільки процес створення, поширення і використання нововведень у галузі педагогіки. Інноваційні поліпшення нарощуються поступово, обережно. На думку І.М. Дичківської, інновації є предметом особливої діяльності людини, яка не задоволена традиційними умовами, методами, способами і прагне не лише новизни змісту реалізації своїх зусиль, а передусім якісно нових результатів [2, с. 21].

Впровадження інновацій у педагогічний процес навчального закладу поклик-

кане забезпечити підвищення якості навчання студентів або знизити витрати на досягнення звичних результатів освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що дослідники проблем педагогічної інноватики (О. Арламов, М. Бургін, В. Журавльов, В. Загвязинський, А. Ніколстаін) намагаються співвіднести поняття нового у педагогіці з такими характеристиками, як корисне, прогресивне, позитивне, сучасне, передове.

Суспільна потреба спонукає педагогів-науковців до пошуку нових педагогічних ідей і технологій, до поширення і запровадження передового педагогічного досвіду. Тому, на сучасному етапі з'явився новий напрям у теорії педагогічної освіти – компетентнісний підхід, у контексті якого реалізація змісту педагогічної освіти має забезпечити формування у майбутніх фахівців ряду взаємопов'язаних ключових компетентностей: професійної, особистісної, соціальної, комунікативної, етичної (Н. Бібік, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко, Л. Хоружа).

Питання вдосконалення професійної підготовки майбутніх вчителів постійно перебуває у центрі уваги науковців. Вони розглядають різні аспекти професійної підготовки педагога. Так, в контексті методології підготовки майбутніх вчителів початкових класів розглядають науковці В. Борисов, О. Ганжа, В. Ільман, І. Кутнак, О. Остряньська, І. Червінська.

Проблемам підвищення педагогічної майстерності й аналізу умов саморегуляції діяльності присвячені дослідження В. Гриньова, Л. Кайдаловата.

Активна увага дослідників приділена проблемам використання і удосконалення педагогічних технологій, що розглядалися в роботах Л. Бекірова, І. Богданова, Л. Коваль, О. Снігур.

Л. Коваль наголошує, що до найважливіших концептуальних положень, на

основі яких вибудовується модель підготовки майбутніх вчителів початкової школи до застосування загальноосвітніх технологій, належать такі:

– модернізація дидактико-методичної системи навчання, що передбачає своєчасне реагування педагогічної освіти на інноваційні процеси, які відбуваються у початковій школі;

– упровадження технологічної підготовки учителя початкових класів як складного інтегрованого утворення, що відображає якісно нову характеристику функціонування дидактико-методичної системи навчання;

– готовність майбутніх вчителів застосовувати загально навчальні технології в початковій школі, яка характеризує певний рівень розвитку технологічної компетентності і є результатом модернізації дидактико-методичної системи [4, с. 120].

Отже, проблема професійної підготовки майбутніх вчителів початкових класів у наш час є особливо актуальною і вимагає більш детального вивчення.

Покладаючись на дослідження науковців, спробуємо обґрунтувати важливе значення освітніх інновацій у формуванні професійної компетентності майбутніх вчителів початкової школи.

Мета статті – виявити особливості впровадження інноваційних педагогічних технологій у вищій школі для формування професійної компетентності майбутніх вчителів початкової школи.

Виклад основного матеріалу. У законі України «Про загальну середню освіту» учитель визначається як «особа з високими моральними якостями, яка має відповідну педагогічну освіту, належний рівень професійної підготовки, здійснює професійну діяльність, забезпечує результативність та якість своєї роботи, фізичний та психологічний стан

здоров'я якої дозволяє виконувати професійні обов'язки в навчальних закладах системи загальної середньої освіти».

Кожна країна зацікавлена в тому, щоб підготувати когорту таких учителів, які б не лише забезпечували кількісну реалізацію завдань обов'язкового навчання, а й підносили на значно вищий рівень освіченість і культуру її громадян.

Освіта є пріоритетною сферою розвитку сучасного суспільства. Ключова роль у системі освіти належить учителю. Саме через його діяльність реалізується державна політика, спрямована на зміцнення інтелектуального і духовного потенціалу нації, розвиток науки і техніки, збереження і примноження культурних надбань.

Сьогодні у зв'язку з реформами, що відбуваються в освітньому просторі, зростає необхідність модернізації концепції освіти, посилюються вимоги до особистості педагога та його професійних якостей. Якісна професійна підготовка майбутніх вчителів початкових класів потребує нових підходів до питань формування їх методичної готовності та компетентності.

Під професійною підготовкою майбутніх вчителів початкової школи ми розуміємо сукупність психологічних і моральних якостей особистості, обсяг знань, умінь і навичок, оволодіння якими дає можливість фахівцям забезпечувати навчання дітей відповідно до вимог Державного стандарту початкової школи.

На нашу думку, за період навчання у вищому навчальному закладі студенти педагогічних факультетів мають набути відповідних фахових умінь і навичок: досліджувати педагогічні та психологічні факти і явища в їх системному зв'язку; логічно, послідовно формувати творче, аналітичне мислення, естетичний смак; активно застосовувати методи і прийоми

навчання у практичній діяльності; вести наукові пошуки в галузі психолого-педагогічних і методичних дисциплін, використовуючи різноманітні методи наукового дослідження; розвивати потребу та вміння самостійно поповнювати свої знання з фаху, бути мобільним, «гнучким» до різних нововведень, тобто бути професійно компетентним, людиною інноваційного типу мислення та культури, здатною швидко адаптуватися до інновацій у соціумі.

Для того щоб керувати розвитком особистості, потрібно бути компетентним. Останнім часом поняття «компетентність», «професійна компетентність» стало використовуватися у педагогічній науці.

Компетентність ми розуміємо як категорію оцінку, яка характеризує людину як суб'єкта спеціалізованої діяльності, де розвиток здатностей людини дає їй можливість виконувати кваліфіковану роботу, приймати рішення у проблемних ситуаціях, планувати і вдосконалювати дії, які призводять до успішного досягнення поставлених цілей.

На думку В. Сластьоніна, поняття «професійна компетентність педагога» виражає сукупність його теоретичної та практичної готовності до реалізації педагогічної діяльності [1, с. 19].

Звернемося до американських та британських вчених, що досліджували феномен компетентності. Американські дослідники відносять компетентність до індивідуальних якостей. Вони включають в компетентність вміння та навички щодо виконаної роботи. Британські дослідники розглядають компетентність ширше, ніж американські, і вважають, що це не тільки якості, які людина використовує у своїй професійній діяльності, але до них вони відносять і особистісні характеристики, якості характеру, спря-

мовані не тільки на досягнення кінцевого результату, але й на гармонійне спілкування в колективі.

Сучасні дослідники (Т. Браж, І. Зязун, В. Кричевський, А. Марков, В. Радул) розглядають професійну компетентність педагога, виділяючи психологічні, педагогічні та соціальні умови її становлення. Вони виділяють її як:

- сукупність професійних якостей;
- як складну одиничну систему внутрішніх психічних станів і властивостей особистості фахівця, готовність до реалізації професійної діяльності і здатності діяти;
- як здатність реалізовувати на певному рівні професійні та посадові вимоги;
- як самоосвіта у професійній сфері;
- як стійка здатність до діяльності зі «знанням справи»;
- як здатність до актуального виконання професійної діяльності.

Як вказується у літературі професійна компетентність педагога включає такі компоненти:

1) спеціальна компетентність – підготовка до самостійної реалізації певних видів діяльності, вміння вирішувати типові професійні завдання і оцінювати результати своєї діяльності, здатність самостійно здобувати нові знання та вміння за фахом;

2) персональна компетентність – здатність до постійного професійного зростання та підвищення кваліфікації, а також реалізації себе в професійній діяльності;

3) соціально-правова компетентність включає знання й уміння в галузі взаємодії з громадськими інститутами і людьми, а також здатності професійно спілкуватися і гідно поводитися;

4) екстремальна компетентність – здатність діяти у раптово ускладнених умовах, у надзвичайних ситуаціях [3, с. 22].

Проте, не можна не врахувати, що незалежно від форм діяльності вчителя компетентність в кожній з них складається з двох основних компонентів:

1) системи знань, яка визначає теоретичну готовність вчителя;

2) системи умінь і навичок, що становить основу практичної готовності вчителя до здійснення професійної діяльності.

Варто відмітити, що рівень професійної підготовки, конкурентоспроможність, мобільність, вміння працювати в колективі, логічно викладати свої думки, успішність у професійній діяльності показує рівень сформованості компетентності і в галузі оволодіння інноваційними технологіями. Це має велике значення для майбутніх вчителів, які стають гарантами формування інтелектуального, освіченого, комунікативного, морального й інтелігентного соціуму.

Рівні формування компетентності педагога являють собою щаблі, етапи його руху до високих показників педагогічної праці: рівень оволодіння професією, адаптації до неї, первинне засвоєння норм, менталітетів, прийомів, технологій; рівень педагогічної майстерності; володіння наявними в професії прийомами індивідуального підходу до учнів, методами передачі знань; здійснення особистісно-орієнтованого навчання; рівень педагогічної творчості.

Для того, щоб досягти певного рівня професійної компетентності, педагогічна діяльність вчителя повинна відповідати ряду критеріїв:

– об'єктивні критерії: ефективність педагогічної діяльності (основних її видів – навчальної, розвиваючої, виховної, а також допоміжних у праці педагога – діагностичної, колекційної, консультаційної, організаторсько-управлінської, самоосвітньої та ін.);

– суб'єктивні критерії: стійка педагогічна спрямованість, розуміння ціннісних орієнтацій професії педагога, позитивне ставлення до себе як професіоналу, задоволеність працею;

– процесуальні критерії: використання педагогом соціально прийнятих, гуманістично спрямованих способів, технологій у своїй праці;

– результативні критерії: досягнення в педагогічній праці результатів, затребуваних суспільством [4, с. 114].

Таким чином, формування професійної компетентності майбутніх вчителів – це перш за все накопичення знань, умінь і навичок практичної діяльності. Формування готовності студентів до практичної роботи спрямовано на підготовку їх до раціональної і досконалої діяльності.

Формування досконалої педагогічної діяльності майбутнього педагога передбачає перш за все реалізацію таких принципів, як:

– формування у студентів потреби в роботі з молодшими школярами;

– позитивне ставлення до педагогічної праці;

– можливість самореалізації в педагогічній діяльності.

Зазначимо, що педагогічна підготовка у вузі повинна здійснюватись як єдиний процес методологічного і технологічного дослідження студентами загальних і особливих стосунків у педагогічних ситуаціях, які нескінченно і безперервно змінюються в своїй детермінації.

Розробку, розповсюдження та застосування інновацій забезпечує інноваційна діяльність освітнього закладу, як одна з форм інвестиційної діяльності, спрямованої на вдосконалення й оновлення системи освіти.

З метою формування професійної компетентності та готовності майбутніх вчителів початкової школи до впрова-

дження інноваційних технологій у навчально-виховний процес виділимо такі завдання викладача педагогічного вузу:

– ознайомити студентів з особливостями інноваційних процесів в освіті, з основними педагогічними технологіями та інноваційними технологіями для початкової освіти;

– поглибити знання студентів з педагогіки початкової школи;

– сформулювати системне уявлення про особливості реалізації конкретних педагогічних технологій у навчально-виховному процесі загальноосвітнього навчального закладу;

– виховувати в них глибоке переконання у тому, що в основі інноваційних перетворень у сфері освіти лежить перехід на гуманістичну освітню парадигму і особистісно-орієнтовані технології;

– виробити у студентів вміння обирати і педагогічно доцільно застосовувати інноваційні педагогічні технології в залежності від мети і завдань навчального процесу в початковій школі;

– формувати у студентів навички діяти відповідно до своїх професійних обов'язків у конкретних педагогічних ситуаціях; вміння використовувати набуті знання у практичній педагогічній діяльності [4, с. 118].

Введення у навчальний процес педагогічних інновацій дозволяє вирішити нагальні потреби у підготовці фахівця нового типу, адекватного вимогам сучасного суспільства, фахівця, який здатен шукати рішення у співпраці, в активному обміні інформацією.

Поняття «інновація» вперше було вжито понад століття тому в культурології та лінгвістиці для позначення процесу трансфера – проникнення елементів однієї культури в іншу і набуття при цьому нових, не властивих раніше якостей.

Сучасна педагогіка трактує «інновації» як результат творчого пошуку оригінальних, нестандартних рішень різноманітних педагогічних проблем, прямим продуктом якого мажуть бути нові навчальні технології, оригінальні виховні ідеї, форми і методи виховання, нестандартні підходи в управлінні освітнім процесом.

Однак, слід зауважити, що інноваційність не є і не може бути самоціллю в педагогічній практиці. Для раціонального управління нововведеннями необхідно знати передумови їх ефективності, тобто чинники, які сприяють ефективному їх перебігу і розвитку. На нашу думку, можна виділити два чинники, що сприяють досягненню вершин професіоналізму у впровадженні педагогічних інновацій: суб'єктивний – талант і здібності людини; об'єктивний – якість отриманої освіти, самосвідомість, володіння дослідницькими методами, настановою на успіх та високий інтелект.

Досить часто інновації в педагогіці визначаються як цілеспрямоване внесення змін в освітню практику шляхом створення, засвоєння та розповсюдження новоутворень. У цьому аспекті слід навести думку Дж. Боткіна про те, що головна відмінність інноваційної освіти від традиційної полягає в такому розвитку всього потенціалу особистості, що робить її готовою до будь-якого, навіть непередбаченого майбутнього [4, с. 113].

Специфічними особливостями інноваційного навчання є його відкритість майбутньому, здатність до передбачення на основі постійної переоцінки цінностей, налаштованість на конструктивні дії в постійно обновлюваних ситуаціях, основою яких є інноваційні педагогічні технології.

У цьому значенні інноваційні педагогічні технології мають гуманістичну

спрямованість у системі освіти, зумовлену співіснуванням і складними взаєминами в науковій педагогіці й педагогічній практиці традиційної наукової педагогіки. Інноваційні педагогічні технології належать до системи загального наукового і педагогічного знання. Вони виникли і розвиваються на межі загальної інноватики, методології, теорії та історії педагогіки, психології, соціології і теорії управління, економіки освіти. Інноваційні педагогічні технології є однією з домінуючих тенденцій розвитку людства.

Таким чином, інноваційні педагогічні технології – це системні процеси цілеспрямованої дії на «студента», що направлені на задоволення всієї сукупності його потреб; це новостворені або вдосконалені педагогічні системи, що забезпечують високий рівень навчально-виховного процесу.

Однак інноваційні педагогічні технології розглядають не тільки як налаштованість на сприйняття, продукування і застосування нового, а насамперед як відкритість. Вони забезпечують умови розвитку особистості, здійснення її права на індивідуальний творчий внесок, на особистісну ініціативу, на свободу саморозвитку, формування професійної компетентності майбутніх вчителів початкової школи.

Тому, викладачі вищих педагогічних навчальних закладів повинні активно впроваджувати такі інноваційні технології в навчально-виховний процес: майстер-клас, інтерактивні семінари, сайт-курси, круглий стіл, «мозковий штурм», лекції з включеними бесідами, дискусіями, проблемні лекції, конференції, ділові ігри, інтегровані заняття та ін.

Крім того, досить поширеним є розуміння інноваційної педагогічної технології як систематичного і послідовного

втілення на практиці попередньо спроектованого навчально-виховного процесу.

Розглянемо класифікацію інноваційних педагогічних технологій, що найбільш часто використовуються на практиці.

Структурно-логічні технології: поетапна організація системи навчання, що забезпечує логічну послідовність постановки і розв'язання дидактичних задач на основі відбору їх змісту, форм, методів і засобів навчання на кожному етапі з урахуванням поетапної діагностики результатів.

Інтеграційні технології: дидактичні системи, що забезпечують інтеграцію між предметних знань і вмінь, різноманітних видів діяльності на рівні інтегрованих курсів, навчальних тем, занять, навчальних днів.

Ігрові технології: дидактичні системи використання різноманітних ігор, під час використання яких формуються уміння розв'язувати завдання на основі компромісного вибору (театралізовані, ділові та ролеві ігри, імітаційні вправи, індивідуальний тренінг, розв'язання педагогічних ситуацій і задач, комп'ютерні програми тощо).

Тренінгові технології: система діяльності для відпрацювання певних алгоритмів розв'язання типових практичних завдань, у тому числі за допомогою комп'ютера (психологічні тренінги інтелектуального розвитку, спілкування, розв'язання управлінських завдань).

Інформаційно-комп'ютерні технології: це технології, що реалізуються в дидактичних системах комп'ютерного навчання на основі діалогу «людина – машина» за допомогою різноманітних навчальних програм (тренінгових, контролюючих, інформаційних тощо).

Діалогові технології: сукупність форм і методів навчання, заснованих на діалоговому мисленні у взаємоді-

ючих дидактичних системах суб'єкт-суб'єктного рівня (учень-учитель, учень-автор, учитель-автор тощо). Діалогові форми вважаються найбільш поширеними серед інших сучасних технологій [6, с. 79].

Разом з тим, учитель не народжується новатором, він ним стає. Тому, процес підготовки майбутніх вчителів до інноваційної педагогічної діяльності є певною стратегією дій, що базується на психологічній готовності майбутніх вчителів початкової школи, демократичному укладі життєдіяльності, ініціативі і лояльному ставленні до новацій.

Основним під час навчання вважається отримання суми теоретичних знань, при цьому недостатньо уваги приділяється практичному опрацюванню сучасних технологій навчання, ролі тренінгів при оволодінні технологією постановки і проведення уроків, використання діагностики рівня розвитку учня з одночасною оцінкою власних можливостей.

Як зазначають В.В. Химинець і М.Ю. Кірик носіями педагогічних інновацій можуть стати лише творчі особистості, які здатні до:

– рефлексії, що характеризує здібності педагога до самопізнання, самовизначення і осмислення ним свого духовного світу, власних дій і станів, ролі та місця у професійній діяльності;

– саморозвитку, як творчого ставлення індивіда до самого себе, створення ним себе у процесі активного впливу на зовнішній і внутрішній світ з метою їх перетворення;

– самоактуалізації, як фактору безперервного прагнення людини до якомога повнішого виявлення і розвитку своїх особистісних можливостей;

– професійного самовдосконалення, яке здійснюється шляхом самовиховання та самоосвіти [5, с. 156].

Висновки. Таким чином, з метою формування творчої особистості майбутнього вчителя, компетентного у питаннях навчання, виховання та розвитку підростаючого покоління необхідно забезпечити достатній рівень інформаційної культури студентів; підвищувати ефективність навчально-виховного процесу на основі впровадження інноваційних технологій навчання; стимулювати інноваційну, творчу, пошукову діяльність; створювати інноваційно-творчу атмосферу взаємодії між учасниками процесу підготовки; формувати інноваційні здібності, а саме інноваційне мислення, уяву, тощо; удосконалювати управління підготовкою майбутніх фахівців; інтенсифікувати наукові дослідження та методичну роботу.

Література:

1. Ампілогова, Л. Професійно-педагогічна компетентність / Л. Ампілогова // Завуч. – 2012. – № 7. – вкладка.
2. Дичківська, І.М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. / І.М. Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.
3. Кремень, В.Г. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
4. Товканець, Г.В. Професійна підготовка майбутнього педагога в умовах сучасної освітньої парадигми: монографія / За заг. ред. доктора педагогічних наук Г.В. Товканець. – К.: Кондор-Видавництво, 2015. – 268 с.
5. Химинець, В.В. Інноваційна освітня діяльність / В.В. Химинець. – Ужгород: Інформаційно-видавничий центр ЗІППО, 2007. – 364 с.
6. Химинець, В.В. Інновації в початковій школі / В.В. Химинець, М.Ю. Кірик. – Ужгород: Інформаційно-видавничий центр ЗІППО, 2008. – 344 с.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>